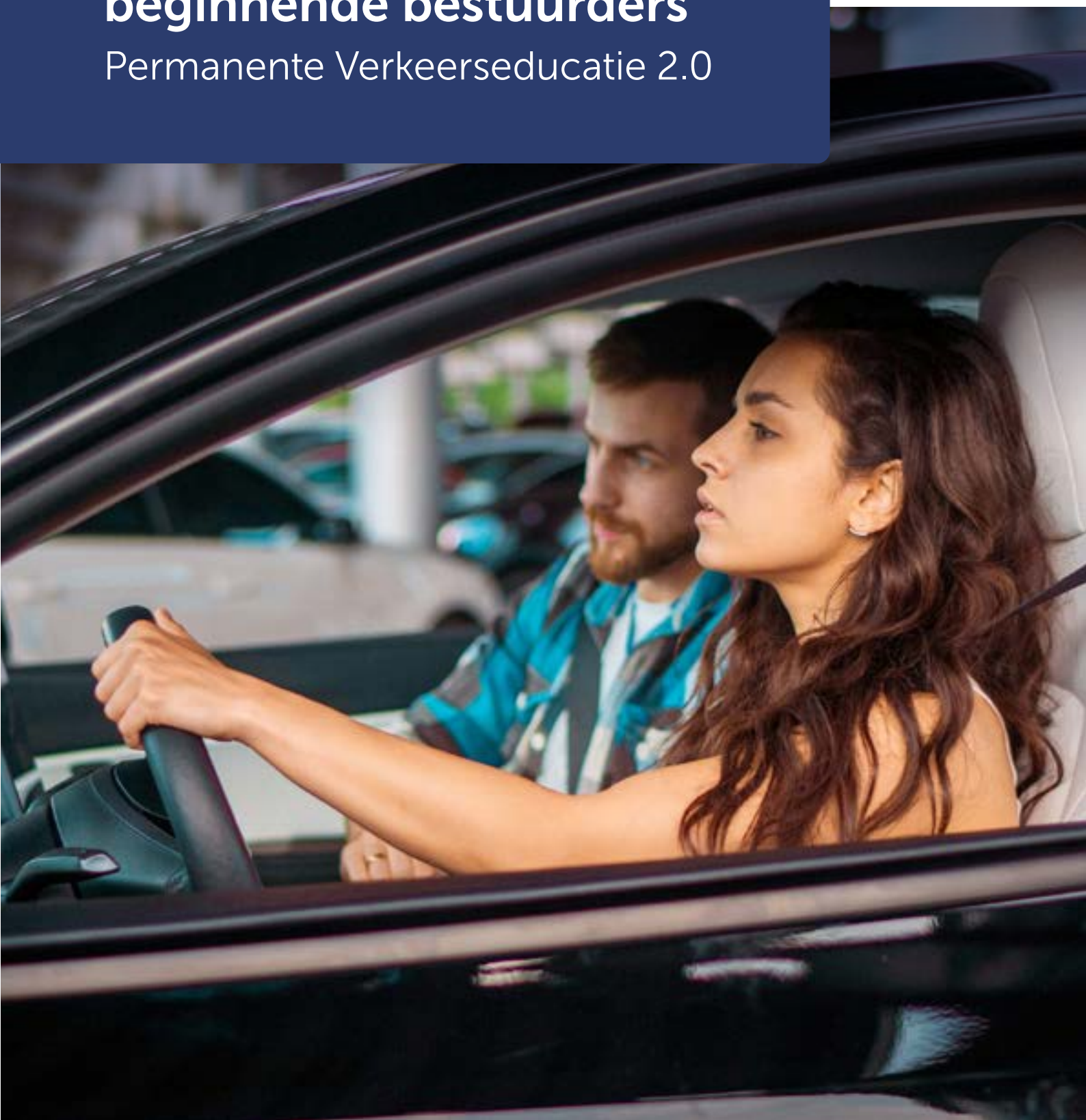

Leerdoelen voor jonge beginnende bestuurders

Permanente Verkeerseducatie 2.0

CROW-KpVV

Het KpVV-programma ontwikkelt, verspreidt en borgt collectieve kennis op het gebied van mobiliteit. Het gaat om kennis die ondersteunt bij de beleidsontwikkeling en -uitvoering bij decentrale overheden en andere organisaties.

CROW maakt praktische kennis direct toepasbaar

Kennisplatform CROW is de drijvende kracht achter een veilige, duurzame en toegankelijke fysieke leefomgeving in Nederland. We ontwikkelen en delen collectieve kennis over infrastructuur, openbare ruimte en mobiliteit; voor én met de sector. Onze richtlijnen, tools, opleidingen, netwerken en publicaties zorgen dat kennis actueel, gestandaardiseerd én direct toepasbaar is in de praktijk. Zo versnellen we innovatie, verbinden we partijen en maken we het verschil voor huidige en toekomstige generaties.

Werken aan praktische oplossingen die bijdragen aan maatschappelijke opgaven is voor ons vanzelfsprekend. Dat doen we met ruim 130 professionals in Ede (hoofdkantoor) en Utrecht. CROW is een onafhankelijke kennisorganisatie zonder winstoogmerk.

December 2025

CROW en degenen die aan deze publicatie hebben meegewerkt, hebben de hierin opgenomen gegevens zorgvuldig verzameld naar de laatste stand van wetenschap en techniek. Desondanks kunnen er onjuistheden in deze publicatie voorkomen. Gebruikers aanvaarden het risico daarvan. CROW sluit, mede ten behoeve van degenen die aan deze publicatie hebben meegewerkt, iedere aansprakelijkheid uit voor schade die mocht voortvloeien uit het gebruik van de gegevens.

De inhoud van deze publicatie valt onder bescherming van de auteurswet.
De auteursrechten berusten bij CROW.

Woord vooraf

Dit Leerdoelendocument Permanente Verkeerseducatie 2.0 voor jonge beginnende bestuurders (16 t/m 24 jaar) is een update en doorontwikkeling van het in 2004 opgestelde leerdoelendocument. Deze nieuwe versie is ontwikkeld in het kader van de activiteiten voor de Toolkit Verkeerseducatie door CROW in samenwerking met Haskoning.

Inhoud

Woord vooraf 3

Inleiding 5

Achtergrond 6

Doelgroepen Permanente Verkeerseducatie 6

PVE-leerdoelen 6

PVE-leerdoelen 2.0 6

Methodiek leerdoelen 2.0 7

Matrixmodel 7

Niveaus van veilig handelen 8

Vaardigheden verkeersdeelname 8

Gebruik van de leerdoelenmatrix in de praktijk 9

Leerdoelen voor jonge beginnende bestuurders 16 t/m 24 jaar 10

Context verkeersgedrag van jonge beginnende bestuurders 11

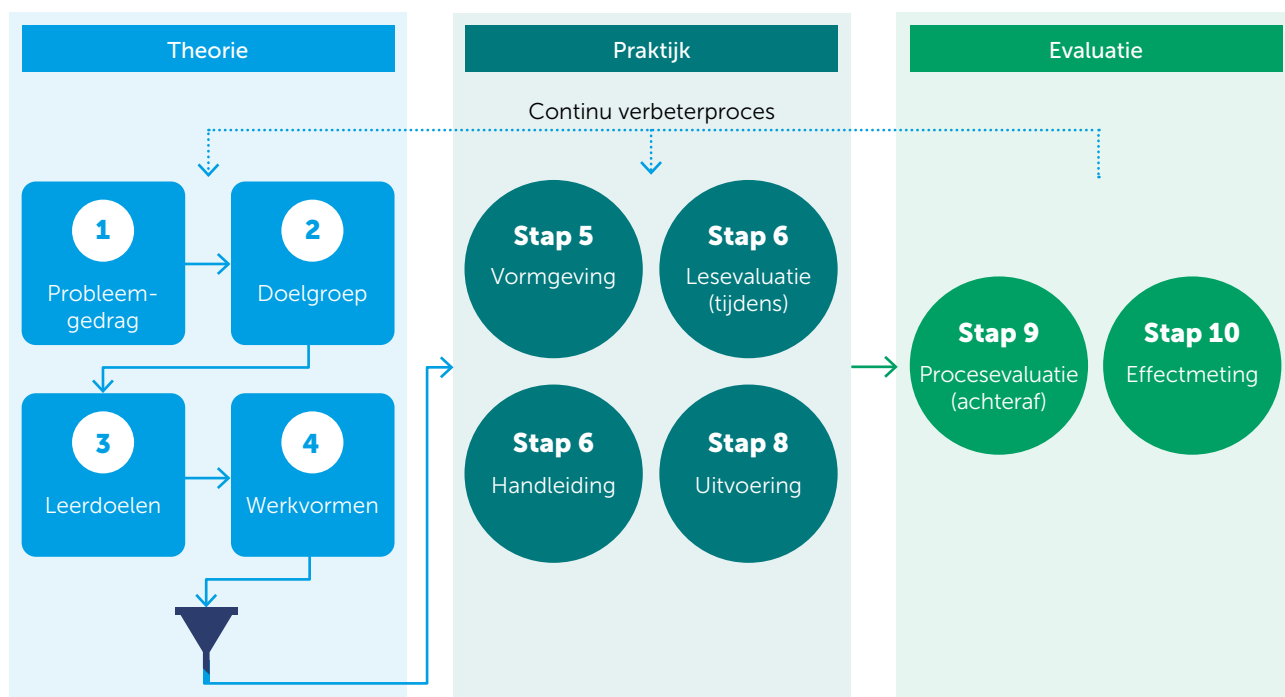
Uitwerking leerdoelen jonge beginnende bestuurders 13

Eindnoten 19

Inleiding

In dit document staan de leerdoelen voor de verschillende doelgroepen binnen de Permanente Verkeerseducatie (PVE). Leerdoelen spelen een belangrijke rol bij het ontwikkelen van verkeerseducatieve programma's. Helder beschreven leerdoelen maken duidelijk wat een programma bij de doelgroep wil veranderen. De kenmerken van goed beschreven leerdoelen zijn onderdeel van stap 3 van de Checklist verkeerseducatie (Checklist verkeerseducatie, 10 stappen, substappen, toelichting en voorbeelden; zie Figuur 1). Inhoudelijk hangen de leerdoelen af van het te beïnvloeden probleemgedrag (stap 1) en van de doelgroep (stap 2). Stap 3 is een cruciale stap. Als hier de verkeerde doelen worden gesteld of als de doelen onvoldoende helder zijn geformuleerd, zullen de vervolgstappen niet goed worden gezet en zullen er verkeerde accenten worden gelegd.

In deze toelichting staan we kort stil bij de achtergrond van het leerdoelendocument en de aanleiding voor de actualisatie. Vervolgens gaan we in op de gebruikte methodiek. Daarna volgt een introductie van de doelgroep 16-25 jaar, en als laatste de leerdoelen zelf.

Figuur 1. De 10 stappen van de checklist verkeerseducatie

Achtergrond

Doelgroepen Permanente Verkeerseducatie

Vanuit de behoefte aan meer structuur en coördinatie van activiteiten op het gebied van verkeerseducatie is rond de eeuwwisseling de aanpak ontstaan, die inmiddels bekend staat als Permanente Verkeerseducatie (PVE). Om te beginnen zijn PVE-doelgroepen benoemd en vervolgens is per doelgroep in kaart gebracht wat minimaal noodzakelijk is om zinvolle verkeerseducatieve activiteiten te ontwikkelen. Dit heeft in 2002 geleid tot een rapport met uitgangspunten voor het beleid ten aanzien van PVE: Naar een succesvolle invoering van permanente verkeerseducatie.

Binnen PVE worden zes doelgroepen onderscheiden. Deze indeling in doelgroepen is gebaseerd op een combinatie van leeftijd en vervoermodaliteit. Het gaat om de volgende zes groepen:

- 0 tot 4 jaar
- 4 tot 12 jaar
- 12 tot 16 jaar
- beginnende bestuurders (16 tot circa 25 jaar)
- rijbewijsbestuurders (circa 25 tot circa 60 jaar)
- ouderen vanaf circa 60 jaar.

PVE-leerdoelen

In 2004 heeft Royal HaskoningDHV, in opdracht van de toenmalige Adviesdienst Verkeer en Vervoer, de algemene uitgangspunten uitgewerkt tot concrete leerdoelen voor elke doelgroep. Dit Leerdoelendocument Permanente Verkeerseducatie (PVE) is sindsdien een belangrijke inspiratiebron geweest bij de ontwikkeling van verkeerseducatieve interventies én een belangrijke norm bij de beoordeling ervan.

PVE-leerdoelen 2.0

Door de jaren heen is de visie op wat per doelgroep de benodigde kennis, vaardigheid en attitude zijn om veilig en verantwoord aan het verkeer deel te nemen veranderd. Bovendien was het 'oude' leerdoelendocument door de omvang en het detailniveau niet voor iedereen gemakkelijk in het gebruik. Dit leerdoelendocument 2.0 heeft tot doel daar verandering in te brengen. In deze nieuwe versie worden de leerdoelen op een meer toegankelijke wijze gepresenteerd. Daarnaast zijn de leerdoelen inhoudelijk geactualiseerd op basis van de nieuwste inzichten.

Twee belangrijke hoofdfuncties van het leerdoelendocument blijven overeind staan:

- Het helpt producenten van verkeerseducatie bij ontwikkelen van programma's.
- Het biedt een toetsingskader om te beoordelen in hoeverre programma's aandacht besteden aan de relevante leerdoelen.

De PVE-leerdoelen zijn ambitieus geformuleerd: het gaat om doelen die idealiter per hoofddoelgroep bereikt zouden moeten worden. Of doelen gehaald kunnen worden is onder meer afhankelijk van de tijd die voor verkeerseducatie beschikbaar is en van de specifieke kenmerken van subdoelgroepen. Zo kunnen voor kinderen in het speciaal basis-onderwijs sommige leerdoelen niet of slechts ten dele haalbaar zijn.

De per doelgroep beschreven leerdoelen zijn niet door één partij of binnen één programma te behandelen. Permanente verkeerseducatie werkt het beste wanneer programma's onderling, tussen én binnen de verschillende doelgroepen, op elkaar zijn afgestemd. Daarmee ontstaan er doorgaande leerlijnen. De leerdoelen in dit document zijn zo opgesteld dat deze doorgaande lijn in verkeerseducatieve doelen over alle doelgroepen wordt bewaakt.

Methodiek leerdoelen 2.0

De PVE-leerdoelen beschrijven op hoofdlijnen de benodigde kennis, vaardigheden en attitude die nodig zijn om veilig aan het verkeer deel te nemen. Voor de leesbaarheid gebruiken we in het vervolg van dit document de term 'vaardigheden'¹, maar hiermee bedoelen we ook kennis en attitude.

Matrixmodel

Net als in het eerdere leerdoelendocument, vormt de matrix met 'Goals for Driver Education'² (GDE) de basis voor het uitwerken van de leerdoelen. Deze GDE-matrix wordt al jaren met succes gebruikt voor bepalen van de inhoud van rijopleidingen en -examens. De matrix bestaat uit

verschillende niveaus van veilig handelen en vaardigheden, die samen het uiteindelijke verkeersgedrag van mensen bepalen (Tabel 1). Op basis van recente inzichten uit de wetenschap zijn de vaardigheden ten opzichte van de oorspronkelijke GDE-matrix (en de matrix uit het eerdere leerdoelendocument) enigszins aangepast en uitgebreid. Daarmee komt er meer aandacht voor hogere-ordevaardigheden in het verkeer. In Tabel 1 is de geactualiseerde matrix voor de leerdoelen 2.0 weergegeven. Door de niveaus van veilig handelen en vaardigheden in de matrix te combineren, ontstaan er in totaal zestien cellen. De betekenis van de niveaus en vaardigheden waaruit de matrix bestaat zijn hieronder beschreven.

Tabel 1. Matrixmodel leerdoelen 2.0

Niveaus van veilig handelen	Vaardigheden (inclusief benodigde kennisbasis en gewenste attitude)			
	1 Basisvaardigheden	2 Cognitieve vaardigheden: inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3 Kalibratie-vaardigheden: zelfevaluatie, kalibratie en motivatie	4 Sociaal-affectieve vaardigheden
	<i>Basisvaardigheden om aan het verkeer deel te nemen</i>	<i>Herkennen van en omgaan met risicovolle verkeerssituaties</i>	<i>Situaties in het verkeer zo aanpakken dat je ze veilig en verantwoord aankunt</i>	<i>Kunnen inleven in situaties en gevoelens van andere weggebruikers.</i>
IV Algemeen	Invloed van persoonlijke kenmerken, factoren en omstandigheden op basisvaardigheden.	Invloed van persoonlijke kenmerken, factoren en omstandigheden op herkennen en omgaan met risicovolle situaties.	Invloed van persoonlijke kenmerken, factoren en omstandigheden op keuze van situaties zodat die passen bij je eigen vaardigheid.	Invloed van persoonlijke kenmerken, factoren en omstandigheden op de inleving in situaties, gevoelens en belangen van andere weggebruikers.
III Strategisch	Gevolgen voor de uitvoering van basisvaardigheden van keuzes die je maakt voordat je het verkeer ingaat.	Gevolgen voor het herkennen en omgaan met risicovolle situaties van keuzes die je maakt voordat je het verkeer ingaat.	Gevolgen voor het aangaan van situaties die wel of niet passen bij je eigen vaardigheid van keuzes die je maakt voordat je het verkeer ingaat.	Gevolgen voor andere weggebruikers van keuzes die je maakt voordat je het verkeer ingaat.
II Tactisch	Kennis, inzicht en vaardigheden om situaties in het verkeer veilig op te lossen: wat zijn de regels en afspraken en hoe pas ik ze veilig toe?	Kennis, inzicht en vaardigheden om risico's in het verkeer tijdig te herkennen en te vermijden of te voorkomen dat er onveilige situaties ontstaan.	Weten welke situaties in het verkeer je wel en niet aankunt en je gedrag zo kiezen dat situaties voor jou beheersbaar zijn en veilig opgelost kunnen worden.	Weten wat de gevolgen voor andere weggebruikers kunnen zijn als je situaties in het verkeer niet volgens afspraken oplost en onveilige keuzes maakt.
I Operationeel	Technische beheersing van het vervoermiddel.	Weten welke risico's je loopt als de technische beheersing onvoldoende is en weten wat je moet doen om deze risico's te voorkomen.	Weten hoe goed je het vervoermiddel technisch beheerst en situaties zo kiezen dat je ze, technisch gezien, aankunt.	Weten wat de gevolgen kunnen zijn voor andere weggebruikers als de technische beheersing onvoldoende is.

Niveaus van veilig handelen

Verkeersgedrag ontstaat door invloed van verschillende factoren, zowel persoonlijk als in de omgeving. Deze factoren zijn in de rijen van de matrix opgenomen als de vier niveaus van veilig handelen. Van boven naar beneden gaat het om:

IV. Algemeen niveau: leeftaken en verplaatsen

Op het taakniveau van 'leef taken en verplaatsen' gaat het om persoonlijkheidskenmerken, opvattingen, waarden, ambities en de leefstijl die de verkeersdeelname kunnen beïnvloeden.

III Strategisch niveau: plannen en navigeren

Bij het niveau, 'plannen en navigeren' gaat het om strategische taken: kiezen en voorbereiden van de route, de keuze van het vervoermiddel (auto, ov, fiets, meerijden, etc.). Vooraf nadenken over de situaties waarin je als verkeersdeelnemer kunt belanden en daar je plan op trekken, is een cruciale vaardigheid voor veilige en vlotte deelname in die situaties zelf. Zo kan op dagen met sneeuw en mist een keuze om te gaan rijden tot lastige en gevaarlijke situaties leiden die moeilijk te beheersen zijn.

II Tactisch niveau: oplossen van verkeerssituaties

Dit niveau van veilig handelen gaat over het feitelijk deelnemen aan het verkeer en 'oplossen van verkeerssituaties'. Oftewel: het uitvoeren van verkeersopgaven in samenwerking met andere verkeersdeelnemers. Op dit niveau zijn waarnemings-, beslis-, en handelingsvaardigheden van belang. Minstens net zo belangrijk is het communiceren met en het inleven in andere weggebruikers. Samengevat, de sociale kant van verkeersdeelname.

I Operationeel niveau: bedienen en beheersen van het voertuig

Het operationele niveau van veilig handelen gaat over het bedienen en beheersen van het voertuig. Dit is een noodzakelijke voorwaarde voor een bekwaame taakuitvoering, maar alleen dit niveau beheersen is niet voldoende voor een veilige verkeersdeelname. Voertuigbediening en -beheersing moet vergaand geautomatiseerd zijn, het moet 'vanzelf gaan'.

Vaardigheden verkeersdeelname

Om veilig aan het verkeer te kunnen deelnemen, dienen mensen te beschikken over bepaalde vaardigheden (en de kennis en de houding die daarbij horen). In de kolommen van de matrix zijn de vaardigheden opgedeeld in vier categorieën. De eerste categorie betreft basisvaardigheden, de overige categorieën beschrijven hogere-ordevaardigheden. Van links naar rechts gaat het om:

- 1 **Basisvaardigheden:** Wat mensen in de basis moeten weten en kunnen om veilig aan het verkeer deel te nemen. Denk aan kennis van bestemmingen, vervoermiddelen, verkeersregels, gedragsnormen en risico's. Vaardigheden zijn onder andere beheersing van lichaam en voertuig, waarneming, motoriek, communicatie en compensatie voor minder functioneren.
- 2 **Cognitieve vaardigheden:** Het herkennen en analyseren van potentiële gevaren in het verkeer, en hoe daarnaar te handelen. Gevaarherkenning en -vermijding omvatten verschillende processen: het waarnemen, voorspellen, evalueren, beslissen en handelen in het verkeer.
- 3 **Kalibratievaardigheden:** Het vermogen om je (alleen) in taaksituaties te begeven die passen bij wat je kunt. Hiervoor moeten mensen kunnen inschatten welke vaardigheden in een situatie nodig zijn (wat moet ik kunnen?), en in hoeverre zij die vaardigheden bezitten (kan ik dat?). Een realistisch zelfbeeld is daarbij van groot belang.
- 4 **Sociaal-affectieve vaardigheden:** Het gaat hier vooral om algemene 'skills for life' die ook voor veilig en verantwoord gedrag binnen andere domeinen dan verkeer van belang zijn. Verkeersdeelname is een sociale activiteit, je inleven in de belangen en behoeften van anderen is noodzakelijk. Vaardigheden als tonen van weerbaarheid en empathie, impulscontrole en omgaan met groepsdruk komen daarbij van pas.

Ontwikkeling GDE-matrix

De GDE-matrix is een belangrijke stimulans geweest om de inhoud van de rijtaak te verbreden naar de hiërarchisch hogere taakniveaus. Op de lagere niveaus wordt vooral een beroep gedaan op technische en cognitieve basisvaardigheden. Zogenaamde hogere-ordevaardigheden zijn steeds belangrijker als je hoger in de GDE-matrix komt. Hogere-ordevaardigheden staan voor de meer complexe vaardigheden, vaardigheden waarvoor de verkeersdeelnemer in staat is verschillende basisvaardigheden geïntegreerd toe te passen als onderdeel van rijtaken op de hogere niveaus van de GDE. Dan gaat het naast cognitieve hogere-ordevaardigheden (denk aan gevaarherkenning) om kalibratie (je taken zo kiezen dat je ze aankunt) én sociaalemotionele hogere-ordevaardigheden (je verplaatsen in én rekening houden met andere verkeersdeelnemers). Bij die laatste vaardigheden is er vaak sprake van algemene 'skills for life', die ook voor verantwoorde keuzes op domeinen buiten het verkeer van belang zijn. Deze meer algemene vaardigheden krijgen nog onvoldoende aandacht, terwijl juist die bepalend kunnen zijn voor hoe iemand zich in het verkeer gedraagt. Hogere-ordevaardigheden zijn de meer complexe vaardigheden. Niet goed ontwikkelde hogere-ordevaardigheden zijn een belangrijke oorzaak van het hoge ongevalsrisico van jonge beginnende automobilisten. Recent onderzoek onderschrijft nog eens hoe belangrijk deze vaardigheden zijn voor veilige

en verantwoorde verkeersdeelname, ook voor andere doelgroepen dan jonge beginnende automobilisten.

Keuzes op hogere niveaus hebben invloed op gedrag op lagere niveaus

Keuzes op het niveau van leeftaken klinken door in de manier waarop mensen verkeerssituaties oplossen en hoe ze daarbij een voertuig besturen. Denk daarbij aan de keuze om überhaupt de auto te nemen, om passagiers mee te nemen (socializen), bagage te vervoeren en om dagelijkse activiteiten voort te zetten in de auto (zaken doen, kinderen opvoeden). Hierdoor kan een risico ontstaan. Bijvoorbeeld, er ontstaat een combinatie van stress en (sociale) tijdsdruk als gevolg van een (te) krappe tijdplanning. Dit leidt vervolgens weer tot meer haastig rijgedrag. Of een jonge bestuurder die gevoelig is voor druk van leeftijdsgenoten kan besluiten met vrienden in de auto naar een feest te rijden en onderweg gebruik te maken van de telefoon om tijd te besparen, met alle mogelijke gevolgen die daarbij horen. Denk aan gevaarlijk hoge snelheden bij kruisingen of op landelijke wegen.

SWOV (2021). *Jonge automobilisten. SWOV-factsheet, september 2021. SWOV, Den Haag.*

Tsapi, A., Vissers, J.A.M.M. & Buuron, I. (2022) *Hogere-ordevaardigheden (HOV) in het verkeer. Amersfoort, RHDHV.*

Gebruik van de leerdoelenmatrix in de praktijk

De cellen van de leerdoelenmatrix geven een ingedikte beschrijving van de onderliggende leerdoelen. Door op de cellen te klikken, kon je bij de bijbehorende leerdoelen. De leerdoelen zijn concreet beschreven, maar moeten bij het ontwikkelen van een educatief programma worden uitgewerkt in meer specifieke leerdoelen en lesdoelen. Het leerdoelendocument vormt als het ware een inspiratiebron of leidraad voor de ontwikkelaar. Bij de uitwerking in specifieke leerdoelen, aanbodsdoelen (zie tekstkader) en lesdoelen hebben producenten ruimte voor eigen keuzes en kunnen zij eigen prioriteiten stellen³.

Bij de detailuitwerking is afstemming nodig op het probleemgedrag waar het programma zich op richt (stap 1 van de educatieve checklist, zie Figuur 1) en de doelgroep die het gedrag vertoont (stap 2). Vervolgens moeten als onderdeel van stap 3 de leerdoelen helder en meetbaar worden omschreven. Daarna moet in stap 4 worden bepaald met welke werkvormen en methodieken de geformuleerde leerdoelen kunnen worden behaald.

Hogere-ordevaardigheden en aanbodsdoelen

Hogere-ordevaardigheden (met name de kalibratievaardigheden en sociaal-affectieve vaardigheden) laten zich soms moeilijk vertalen in concrete doelen met betrekking tot kennis, attitude en vaardigheid. In dat geval heeft het leerdoel meer het karakter van wat de trainer of opleider kan aanbieden. We spreken van aanbodsdoelen: ze geven aan wat een trainer, opleider of school kan aanbieden, maar zeggen daarbij niet wat de leerling of deelnemer precies moet kennen, kunnen of willen.

Leerdoelen voor jonge beginnende bestuurders

16 t/m 24 jaar

In de doelgroep 16- tot en met 24-jarigen zijn door het verkeer jaarlijks ongeveer 80 dodelijke slachtoffers te betreuren (zie Figuur 2). Bij de 16- en 17-jarigen hebben de verkeersongevallen vooral te maken met het fietsen en het brom- en snorfietsen. Voor de groep van 18 tot en met 24 jaar is het vooral de auto die voor ruim tweederde van de slachtoffers zorgt.

De hier beschreven leerdoelen richten zich op jonge bestuurders van gemotoriseerde voertuigen en daarbinnen met name op de jonge beginnende automobilisten. In totaal wonen er ongeveer twee miljoen jongeren van 16 t/m 24 jaar in Nederland. Ongeveer de helft daarvan heeft een autorijbewijs. Dit betekent dat bijna de helft van de jongeren van 16 t/m 24 jaar in Nederland beginnend autobestuurder is. Daarnaast zijn er ook jongeren met een ander soort rijbewijs, zoals een scooter-/brommer-, een motor- of trekkerrijbewijs.

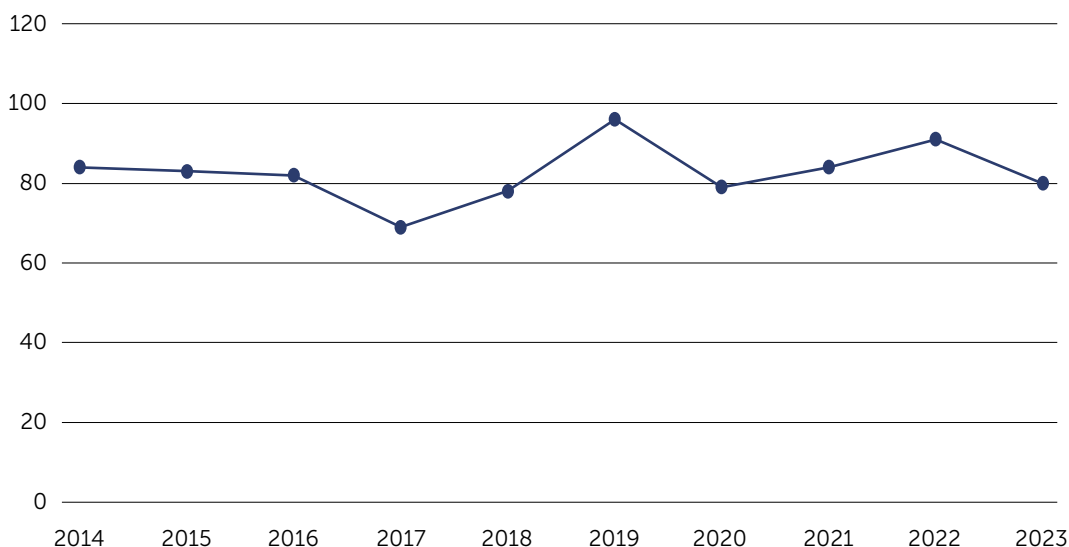
Om het rijbewijs te halen moet je slagen voor een theorie- en het praktijkexamen dat door het CBR wordt afgenomen. Hoewel het volgen van een rijopleiding in Nederland op dit moment niet verplicht is, volgt bijna iedereen een opleiding bij een rijsschool. Gemiddeld zijn ongeveer 42 rijlessen van één uur nodig om te slagen voor het praktijkexamen. In 2021 is door een commissie onder leiding van Emile Roemer een advies uitgebracht over de manier waarop de kwaliteit van de rijopleiding in Nederland kan worden verbeterd. Een van de voorstellen van dit Advies Roemer is het invoeren van een door rijsscholen verplicht te volgen 'Nationaal leerplan voor de rijopleiding B'. Daarmee wordt het in de toekomst mogelijk eisen te stellen aan de inhoud van de rijopleiding. In 2023 zijn er kerndoelen voor dit

nationaal leerplan opgesteld. Dit document met kerndoelen voor de rijopleiding B volgt dezelfde methodiek van formuleren van leerdoelen als dit leerdoelendocument⁴.

Sinds 2011 bestaat '2toDrive'. Met '2toDrive' kunnen jongeren sneller het autorijbewijs halen. Jongeren mogen al vanaf 16,5 jaar starten met autorijlessen. Vanaf 17 kunnen zij rijexamen doen. Als ze slagen mogen ze onder begeleiding van een ervaren automobilist rijervaring opdoen. Die rol wordt vaak verzorgd door de ouders/verzorgers. Vanaf 18 jaar mogen jongeren vervolgens zelfstandig de weg op.

Jonge beginnende autobestuurders (18-24 jaar) hebben een groter ongevalsrisico⁵ dan oudere, ervaren bestuurders (30 tot 65 jaar). Het risico op een dodelijk ongeval ligt voor jonge beginnende bestuurders 4,5 keer hoger dan voor ervaren bestuurders. Dit risico is het hoogst in het eerste jaar na het behalen van het rijbewijs, en daalt wanneer rijervaring wordt opgebouwd.

Het ongevalsrisico van jonge beginnende bestuurders wordt bepaald door meerdere factoren die met elkaar samenhangen. Het relatief hoge ongevalsrisico van jonge beginnende bestuurders komt met name door individuele factoren zoals de ontwikkeling van de hersenen, het gebrek aan hogere-ordevaardigheden (zoals het kunnen voor-spellen van het verloop van verkeerssituaties), het gebrek aan rijvaardigheden en de houding tegenover verkeer en verkeersveiligheid. Daarnaast kunnen tijdelijke factoren en de sociale omgeving risicoverhogend werken.

Figuur 2. Aantal verkeersdoden in de leeftijd 16-24 jaar in de periode 2014-2023 (Bron: ViaStat)

Context verkeersgedrag van jonge beginnende bestuurders

Hieronder volgt per niveau van veilig handelen beknopt de verkeerscontext voor de doelgroep jonge beginnende automobilisten.

Niveau IV – Algemeen niveau: leeffactoren en verplaatsen

Aan het begin van deze levensfase zitten jongeren nog midden in een veranderingsproces. De lichamelijke groei nadert al snel z'n voltooiing, maar psychologisch en sociaal-emotioneel is er nog veel in ontwikkeling. Voor deze leeftijdsfase geldt dat jongeren naar een eigen identiteit, zelfstandigheid en volwassenheid toegroeien. Dat is soms een zeer heftig proces, waaraan afzetten tegen autoriteit (ouders, maar ook andere gezagsdragers), conformeren aan groepsdruk en verkennen van eigen grenzen inherent zijn. Belangrijk is dat jongeren zich hiervan bewust zijn en doordrongen zijn van de gevaren als deze persoonlijke doelen ook hun gedrag in het verkeer gaan bepalen. Afzetten tegen autoriteit betekent dan onder andere lak hebben aan verkeersregels. Conformeren aan groepsdruk kan leiden tot het nemen van onverantwoorde risico's. En het opzoeken van de eigen grenzen in het verkeer kan tot grote risico's leiden.

Risicoverhogende factoren die samenhangen met persoonlijke motieven, doelen en leefstijl betreffen onder meer de mate waarin jonge mensen geneigd zijn toe te geven aan groepsdruk, de behoefte aan spanning en sensatie, de houding ten opzichte van het gebruik van alcohol, drugs en medicijnen, de mate waarin ze bereid zijn om risico te nemen en de mate waarin ze impulsen onder controle hebben. Om dat laatste als voorbeeld te nemen: een goede controle over impulsen zal tot minder gehaaste beslissingen leiden wat zal resulteren in een zekere rust tijdens het autorijden.

Het is belangrijk dat jongeren stilstaan bij deze persoonlijke eigenschappen. Het gaat erom dat zij beseffen dat zoals ze persoonlijk in elkaar zitten soms betekent dat ze in het verkeer sneller in gevaarlijke situaties terechtkomen. Het gaat er bijvoorbeeld om dat ze leren in te zien dat het toegeven aan wat de groep wil een zwak punt is, dat dit in het verkeer ook zal gebeuren en dat dit vervolgens gemakkelijk tot gevaar kan leiden.

Niveau III – Strategisch niveau: plannen en navigeren

Jonge beginnende bestuurders moeten na het behalen van het rijbewijs hun verkeersdeelname zelfstandig plannen en uitvoeren. Vaak hebben ze dit tijdens de rijopleiding nog onvoldoende geleerd. Nu moeten ze zelfstandig een route plannen en daarbij rekening houden met moeilijke omstandigheden, zoals sneeuw en/of grote verkeersdrukte. Dat betekent soms ook gebruikmaken van het ov of een rit uitstellen.

De jonge bestuurders moeten kunnen anticiperen op risico's en daarvoor moeten ze weten welke factoren de rijprestatie van een bestuurder negatief kunnen beïnvloeden, wanneer ze onder bepaalde rijomstandigheden gaan rijden.

De risico's kunnen te maken hebben met de gemoeds-toestand (haast, spanning, vermoeidheid), onbekendheid met de route, afleiding (mobiel bellen, harde muziek), gebruik van alcohol, drugs en medicijnen en rijden met leeftijdgenoten (druk van de groep om wat meer risico te nemen). Jonge beginnende bestuurders moeten nog leren met deze risico's om te gaan.

Om de jongeren te ondersteunen in het maken van verantwoorde keuzen en het nemen van veilige beslissingen, is het belangrijk dat zij inzicht in mogelijke risico's ontwikkelen en hun zwakke en sterke punten in het signaleren en beheersen van risico's leren ontdekken.

Niveau II – Tactisch niveau: oplossen van verkeerssituaties

Deelnemen aan het verkeer met een gemotoriseerd voertuig betekent dat de verkeersdruk zich verder uitbreidt en complexer wordt. De verkeerssituaties zijn complexer, de intensiteit van het verkeer is veel groter en door de hogere snelheid moeten de diverse deeltaken onder een veel grotere tijdsdruk worden afgelegd. Dit stelt hoge eisen aan de waarneming, het inschatten van snelheden en risico's en het anticiperen op mogelijke gevaren. De voertuigbeheersing (de technische basishandelingen zoals sturen, koppelen, schakelen en remmen) moet in hoge mate zijn geautomatiseerd om tijd te hebben om adequaat te handelen in verkeerssituaties. Bij jonge beginnende bestuurders kan in moeilijke verkeerssituaties sprake zijn van een terugval in automatisering. Ze moeten nog veel nadenken over hun handelen, waardoor hun capaciteit snel kan worden overbevraagd. Dit kan ertoe leiden dat de veilige oplossing van verkeerssituaties in het gedrang komt.

Ook de kennis van de verkeersregels gaat weer een grotere rol spelen. Jongeren moeten weten hoe ze zich op de bromfiets, in de auto of op de motor in het verkeer dienen te gedragen. Ze moeten de regels kennen en kunnen toepassen. Bovendien moeten ze ervan doordrongen zijn dat het belangrijk is om zich aan de regels te houden.

Een goede interactie met de andere weggebruikers is van groot belang voor een veilige en verantwoorde oplossing van verkeerssituaties. Dit vraagt om communicatie met het andere verkeer, maar ook om anticiperen op mogelijk rijgedrag van andere verkeersdeelnemers.

Daarnaast zijn kennis van en inzicht in ongevalsrisico's en risicofactoren (te hoge rijnsnelheid, gebruik van alcohol, drugs en medicijnen, geen of incorrect gebruik van de

autogordel, rijden onder moeilijke omstandigheden, e.d.) en een reële inschatting van de eigen rijvaardigheid belangrijke aandachtspunten. Risicobewustzijn is moeilijk aan te leren. Risicobewustzijn bouw je vooral op door te ervaren wat risico's zijn en te leren van de manier waarop ze ontstaan. De zogenaamde 'illusie van beheersbaarheid' draagt ertoe bij dat jongeren geneigd zijn de risico's op en de consequenties van een ongeval te onderschatten.

Niveau I – Operationeel niveau: beheersing van het vervoermiddel

Voor het besturen van een auto, een motor of een bromfiets moeten jongeren nieuwe technische vaardigheden aanleren. Een goede voertuigcontrole en voertuigbediening zijn belangrijke voorwaarden voor een veilige verkeersdeelnemers. Daarvoor moeten de voertuigcontrole en de voertuigbeheersing in verregaande mate zijn geautomatiseerd. Door die automatisering ontstaat de tijd en de ruimte die nodig is om goed te kunnen waarnemen en anticiperen en zodoende verkeerssituaties veilig te kunnen oplossen.

Deze technische basisvaardigheden zijn weliswaar essentieel om efficiënt van het verkeerssysteem gebruik te kunnen maken, maar beginnende bestuurders beseffen soms te weinig dat een verantwoorde en veilige verkeersdeelnemers vooral van andere vaardigheden afhangt. Jongeren hebben vaak onterecht een te groot vertrouwen in hun technische vaardigheden. Zij nemen daardoor risico's die ze nog niet aankunnen.

Uitwerking leerdoelen jonge beginnende bestuurders

	1 Basisvaardigheden	2 Cognitieve vaardigheden: inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3 Kalibratie- vaardigheden: zelfevaluatie, kalibratie en motivatie	4 Sociaal-affectieve vaardigheden
	<i>Basisvaardigheden om aan het verkeer deel te nemen</i>	<i>Herkennen van en omgaan met risicovolle verkeerssituaties</i>	<i>Situaties in het verkeer zo aanpakken dat je ze veilig en verantwoord aankunt</i>	<i>Kunnen inleven in situaties en gevoelens van andere weg- gebruikers.</i>
IV Algemeen	Invloed van persoonlijke kenmerken, factoren en omstandigheden op basisvaardigheden.	Invloed van persoonlijke kenmerken, factoren en omstandigheden op herkennen en omgaan met risicovolle situaties.	Invloed van persoonlijke kenmerken, factoren en omstandigheden op keuze van situaties zodat die passen bij je eigen vaardigheid.	Invloed van persoonlijke kenmerken, factoren en omstandigheden op de inleving in situaties, gevoelens en belangen van andere weggebruikers.
III Strategisch	Gevolgen voor de uitvoering van basisvaardigheden van keuzes die je maakt voordat je het verkeer ingaat.	Gevolgen voor het herkennen en omgaan met risicovolle situaties van keuzes die je maakt voordat je het verkeer ingaat.	Gevolgen voor het aangaan van situaties die wel of niet passen bij je eigen vaardigheid van keuzes die je maakt voordat je het verkeer ingaat.	Gevolgen voor andere weggebruikers van keuzes die je maakt voordat je het verkeer ingaat.
II Tactisch	Kennis, inzicht en vaardigheden om situaties in het verkeer veilig op te lossen: wat zijn de regels en afspraken en hoe pas ik ze veilig toe?	Kennis, inzicht en vaardigheden om risico's in het verkeer tijdig te herkennen en ze vervolgens te vermijden of te voorkomen dat er onveilige situaties ontstaan.	Weten welke situaties in het verkeer je wel en niet aankunt en je gedrag zo kiezen dat situaties voor jou beheersbaar zijn en veilig opgelost kunnen worden.	Weten wat de gevolgen voor andere weggebruikers kunnen zijn als je situaties in het verkeer niet volgens afspraken oplost en onveilige keuzes maakt.
I Operationeel	Technische beheersing van het vervoermiddel.	Weten welke risico's je loopt als de technische beheersing onvoldoende is en weten wat je moet doen om deze risico's te voorkomen.	Weten hoe goed je het vervoermiddel technisch beheerst en situaties zo kiezen dat je ze, technisch gezien, aankunt.	Weten wat de gevolgen kunnen zijn voor andere weggebruikers als de technische beheersing onvoldoende is.

1 Basisvaardigheden

IV.1 Algemeen x basisvaardigheden

Invloed van persoonlijke kenmerken, factoren en omstandigheden op basisvaardigheden. De jonge beginnende bestuurder:

- kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken/factoren/omstandigheden van invloed kunnen zijn op de uitvoering van basisvaardigheden in het verkeer.
- heeft inzicht in welke persoonlijke risicovolle kenmerken/factoren/omstandigheden van invloed kunnen zijn op de uitvoering van basisvaardigheden in het verkeer.
- weet hoe je zelf kunt voorkomen dat deze kenmerken/factoren/omstandigheden de basisvaardigheden in het verkeer negatief beïnvloeden.
- toont de bereidheid om het gedrag aan te passen ten gunste van de eigen veiligheid en van die van anderen.
- is in staat effectieve oplossingen te bedenken in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:
 - Is het mogelijk het gedrag aan te passen of is het beter om de situatie aan te passen of te vermijden?
 - Bewustzijn van risicovolle neigingen en de gevaren daarvan voor zichzelf en anderen. Inzicht in situaties waarin deze risicovolle neigingen een rol kunnen spelen.
 - Inzicht in mogelijke oplossingen: hoe kan ik deze (risicovolle) situaties voorkomen/vermijden?

Adequate beschrijving van persoonlijke (risicovolle) kenmerken, factoren en omstandigheden die van invloed kunnen zijn op zijn/haar gedrag in het verkeer.

■ **Persoonlijke kenmerken:**

- Leeftijd
- Geslacht
- Leefsituatie (studerend, werkend of werkzoekend, alleen of samenwonend, thuiswonend of zelfstandig, etc)
- Opleidingsniveau
- Wel/geen eigen voertuig

■ **Karaktereigenschappen**

- Ondernemend versus afwachtend
- Risicomijdend versus risicozoekend (behoefte aan spanning en sensatie, competitie)
- Stoer doen/imponeren van vrienden of vriendinnen
- Ongeduldig versus geduldig
- Wel/geen zelfbeheersing (boosheid en agressie)
- Wel/niet assertief

■ **Normen/regels ouders/school/vrienden/vriendinnen**

- Groepsdruk
- Injunctieve norm (wat men verwacht) versus descriptieve norm (wat men daadwerkelijk doet)
- Lak aan regels en autoriteiten
- Non-conformistisch gedrag (bijvoorbeeld rebellie, ongehoorzaamheid)

■ **Fysieke en mentale kenmerken**

- Slecht zien, slecht horen
- ADHD (snel afgeleid, onvoldoende aandacht bij verkeer, e.d.)

- Autisme (meer tijd voor informatieverwerking, moeite om met onverwachte situaties om te gaan, e.d.)
- Beperkt niveau van cognitieve vaardigheden (bijvoorbeeld bij het inschatten van risico's)

III.1 Strategisch x basisvaardigheden:

Gevolgen voor de uitvoering van basisvaardigheden van keuzes die je maakt voordat je het verkeer ingaat.

De jonge beginnende bestuurder:

- stelt de bestuurdersplaats en apparatuur zo in, dat het voertuig comfortabel en vlot bediend kan worden (zoals instelling stoel en hoofdsteun én instellen interieurverwarming/airco).
- houdt zich bij de belading van het voertuig aan de wettelijke voorschriften met betrekking tot de toegestane massa, lengte, hoogte en breedte van het beladen voertuig, inclusief eventuele lastdrager (zoals een dakdrager en een fietsdrager).
- kan een eigen route kiezen en plannen. De jonge beginnende bestuurder stelt een route op de route-navigator zodanig in dat de eindbestemming zonder onnodige omwegen wordt bereikt en alle aanwijzingen onderweg duidelijk waarneembaar zijn.
- kan een eigen route organiseren en bijstellen als dit nodig is.
- weet met welke risico's rekening gehouden moet worden bij het plannen van de route.
- kan een alternatieve route of alternatief vervoer kiezen als dit nodig is.
- is zich bewust van de andere weggebruikers op de geplande route en weet hiermee om te gaan.

Adequate beschrijving van factoren en omstandigheden die voor de keuze en de planning van verkeersdeelname van belang zijn. De jonge beginnende bestuurder:

- kan beschrijven dat het volgen van diverse routes (routes met verschillende wegkenmerken, intensiteiten, onveilige schakels, beslispunten, e.d.) consequenties heeft voor de verkeersveiligheid, maar ook voor de doorstroming en voor het milieu.
- kan beschrijven dat het tijdstip van vertrek relevant is voor de verkeersrisico's onderweg (gevaarlijke tijdstippen, voldoende tijd nemen, vertragende factoren, sociale veiligheid, e.d.).
- kan beschrijven dat de vervoerwijze invloed heeft op verkeersrisico's (bijvoorbeeld afweging auto of openbaar vervoer).
- kan beschrijven dat er verschillende verkeersrisico's verbonden zijn aan alleen reizen of samen reizen (afweging sociale veiligheid, gezelligheid, e.d.).
- kan de risico's van het gebruik van een mobiele telefoon in het verkeer beschrijven. De jonge beginnende bestuurder weet dat bellen of berichten sturen tijdens het rijden verboden is en mogelijk leidt tot verminderd kijkgedrag en/of een vergrote kans op vallen.
- kan de risico's van het gebruik van een radio of muzieksysteem beschrijven. De jonge beginnende bestuurder weet dat je door naar (harde) muziek te

luisteren tijdens het rijden kunt worden afgeleid en minder gefocust kunt zijn op de omgeving.

- kan de negatieve invloed en risico's van alcohol en drugs op rijgedrag beschrijven (bijvoorbeeld verminderde reactiesnelheid, voertuigcontrole en alertheid).

II.1 Tactisch x basisvaardigheden:

Kennis, inzicht en vaardigheden om situaties in het verkeer veilig en vlot op te lossen: wat zijn de regels en afspraken en hoe pas ik ze veilig toe? De jonge beginnende bestuurder:

- voert rijtaken, inclusief de bijzondere verrichtingen, in verkeerssituaties veilig, vlot en milieubewust uit.
- weet wat de belangrijkste verkeersregels en verkeersstekens zijn. De bestuurder kent de betekenis van regels, borden en tekens die van belang zijn voor de rol als bestuurder van een motorvoertuig (bijvoorbeeld relevante borden en tekens in relatie tot plaats op de weg en voorrangregels, regels bij afslaan, gebruik van de autogordels en kinderbeveiligingsmiddelen, e.d.).
- weet waarom het belangrijk is om de verkeersregels na te leven en verkeersstekens op te volgen. De jonge beginnende bestuurder weet dat iedereen verplicht is zich zo te gedragen in het verkeer dat geen gevaar of hinder wordt veroorzaakt.
- is in staat de verkeersregels op een juiste wijze toe te passen in verschillende verkeerssituaties en de aanwezige verkeersstekens op te volgen.
- is bereid zich volgens de verkeersregels en verkeersstekens te gedragen, handelt verstandig wanneer er geen regel of instructie voorhanden is, en kent de gevolgen van twijfelend of onvoorspelbaar gedrag en voorkomt dat soort gedrag zoveel mogelijk.
- is in staat zich volgens de verkeersregels en de verkeersstekens te gedragen en situaties in het verkeer veilig en vlot op te lossen, ook onder moeilijke omstandigheden (complexe kruispunten, oversteeksituaties, verkeersrotondes, gevaarlijke zijwegen/voorrangssituaties, e.d.).

Adequate beschrijving van zaken die van belang zijn voor een veilige en verantwoorde oplossing van verkeerssituaties:

- **Adequaat kijkgedrag:**
 - Bij wegrijden
 - Bij uitvoering bijzonder verrichtingen
 - Bij uitvoering verkeermanoeuvres
- **Tijdig waarnemen van relevante informatie:**
 - Weg
 - Weercondities
 - Verkeersstekens (borden, verkeerslichten, markeringen op de weg)
 - Andere verkeersdeelnemers
- **Anticiperen op mogelijke situaties/rekening houden met:**
 - Rijkarakteristieken eigen voertuig
 - Rijkarakteristieken andere voertuigen
 - Weg en wegomgeving
 - Weersinvloeden
 - Sterke en zwakke punten van andere verkeersdeelnemers

- **Aanhouden veiligheidsmarges/defensief rijgedrag:**

- Volgafstand
- Ruimte tussen

- **Adequate uitvoering van bijzondere verrichtingen:**

- Demonstreren van vaardigheid
- Alert handelen
- Interactie met andere verkeersdeelnemers

I.1 Operationeel x basisvaardigheden:

Technische beheersing van het vervoermiddel.

De jonge beginnende bestuurder:

- kan tijdens deelname aan het verkeer controle houden over het voertuig. De jongere bedient het voertuig soepel en effectief, zodat inzittenden comfortabel meereizen en het milieu zoveel mogelijk wordt ontzien.
- kan beoogde oplossingen (afslaan, inhalen, stoppen, e.d.) geautomatiseerd omzetten in passende technische handelingen. De jonge beginnende bestuurder bedient het voertuig zodanig geautomatiseerd, dat alle aandacht aan het oplossen van verkeerssituaties kan worden besteed.
- onderneemt actie op het moment dat waarschuwingssindicatoren in het dashboard klinken en/of oplichten (zoals te laag accu-, brandstof-, vloeistofniveau, de toestand van de motor, aandrijving en remmen) zodat hij/zij veilig kan blijven deelnemen aan de rijtaak of de verkeersdeelname veilig kan beëindigen.
- bedient instrumenten en apparatuur in de auto bedoeld voor klimaatregeling, rijondersteuning, zichtverbetering en communicatie met andere weggebruikers op een doelmatige wijze, zonder dat dit een nadelige invloed heeft op het rijgedrag.
- kent de werking van rijhulpsystemen en kan veilig gebruik maken van deze systemen. De jongere stelt de (Adaptive) cruise control correct in op een beoogde constante snelheid, en schakelt deze correct uit. De jonge beginnende bestuurder schakelt waarschuwingssystemen (zoals Front Cross Traffic Alert, Rear Cross Traffic Alert en Lane keeping assist) correct in en uit.
- weet wat belangrijke middelen zijn om zich te beschermen en kan deze zelfstandig gebruiken (gebruik helm bij fietsen (inclusief e-bike en fatbike), skaten en skateboarden, gebruik kniebeschermers bij skaten/skateboarden, gebruik autogordel als passagier, e.d.).
- weet wat belangrijke middelen zijn om zichzelf en de passagiers te beschermen en kan deze zelfstandig gebruiken.
- De jonge beginnende bestuurder kan mogelijke noodsituaties tijdig herkennen, en kan beschrijven:
 - hoe hogere snelheden leiden tot een langere benodigde stopafstand.
 - hoe en welke wegtypen onder verschillende weersomstandigheden invloed hebben op het rijkarakter van het voertuig.
 - hoe belading (gewicht) invloed heeft op het rijkarakter van het voertuig.
 - hoe banden (profiel, spanning en uitlijning) invloed hebben op de remweg van het voertuig.

- hoe losliggende voorwerpen in het voertuig invloed kunnen hebben (afleiding, belemmeren van nood-handelingen, verstoring voertuigcontrole, e.d.).
- hoe een hogere intensiteit van het verkeer de kans op een noodsituatie vergroot.
- hoe een onvoldoende ruimtekussen (onvoldoende volgafstand, en dus onvoldoende veilige ruimte rondom het voertuig) de kans op een noodsituatie vergroot.

2 Cognitieve vaardigheden

IV.2 Algemeen x cognitieve vaardigheden:

Invloed van persoonlijke kenmerken, factoren en omstandigheden op herkennen van en omgaan met risicovolle situaties. De jonge beginnende bestuurder:

- kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken/factoren/omstandigheden van invloed kunnen zijn op het herkennen en omgaan met risicovolle situaties in het verkeer.
- heeft inzicht in eigen risicovolle kenmerken/factoren/omstandigheden en weet te voorkomen dat deze kenmerken/factoren/omstandigheden de risico's in het verkeer negatief beïnvloeden (bijvoorbeeld omstandigheden tijdig te herkennen en adequaat naar te handelen).

III.2 Strategisch x cognitieve vaardigheden:

Gevolgen voor het herkennen en omgaan met risicovolle situaties van keuzes die je maakt voordat je het verkeer ingaat. De jonge beginnende bestuurder:

- kan beschrijven welke risicofactoren een rol spelen bij de keuze en planning van routes. De jongere weet wat gevaarlijke verkeerssituaties en omstandigheden zijn op diens eigen routes.
- neemt bij de routekeuze bewust veiligheidsoverwegingen mee, zoals het vermijden van verblijfsgebieden, of het kiezen voor een op weg- en weersomstandigheden aangepaste route. Daarbij stelt de jongere de navigatie passend in.
- weet wat diegene moet doen om te voorkomen dat risicofactoren een negatieve invloed hebben op het tijdig herkennen, vermijden van en omgaan met risicovolle verkeerssituaties.
- weegt van tevoren af of deelname aan het verkeer verantwoord is, gelet op de mogelijk negatieve invloed van de eigen mentale en fysieke fitheid (zoals vermoeidheid, stemming, genotsmiddelen, medicijnen en ziekte) op het herkennen van en omgaan met risicovolle verkeerssituaties.
- voert controles uit op die onderdelen van het voertuig, die van belang zijn voor het veilig deelnemen aan het verkeer (zoals remmen, gordel, kinderzitjes, claxon, bandentoestand, richtingaanwijzers en niveau vloeistoffen).
- zorgt ervoor dat het zicht voor en rondom de auto optimaal is (spiegels, ontwaseming, ruitenwissers, ruitensproeiervloeistof, ijsvrije ruiten, ruitverwarming, verlichting).

II.2 Tactisch x cognitieve vaardigheden:

Kennis, inzicht en vaardigheden om risico's in het verkeer tijdig te herkennen en ze vervolgens te vermijden of te voorkomen dat er onveilige situaties ontstaan. De jonge beginnende bestuurder:

- zorgt ervoor door kijkgedrag steeds een goed overzicht te hebben van verkeerssituaties. De jongere benut informatie langs en boven de weg en past de route tijdens het rijden zo nodig aan.
- kiest een passende snelheid en passende afstand ten opzichte van medeweggebruikers, zodat de jongere zelf en anderen voldoende tijd en ruimte hebben om te handelen.
- kan in verschillende verkeerssituaties herkennen wat risicovolle gedragingen zijn, zowel van zichzelf als van andere weggebruikers.
- kan mogelijke risico's tijdig herkennen (gladheid/verminderd zicht).
- kan mogelijke risico's vermijden.
- kan verkeersgedrag van kwetsbare doelgroepen inschatten (ouderen/kinderen). De jonge beginnende bestuurder past tijdig het gedrag aan (geeft kwetsbare verkeersdeelnemers de ruimte om over te steken, laat hen voorgaan, geeft hen de tijd om situaties veilig op te lossen, etc).

Adequate beschrijving van factoren en omstandigheden die kunnen duiden op risicovolle situaties:

- Moeilijke kruispunten, oversteeksituaties, verkeersrotondes.
- Beperkingen met betrekking tot gezichtsveld van een vrachtwagenchauffeur (dode hoek).
- Rijkarakteristieken van vrachtwagens en bussen (remvermogen, wendbaarheid, uitdraaien in bochten, etc).
- Invloed van rijsnelheid op de stopafstand (reactietijd plus remweg) van voertuigen.
- Factoren die invloed hebben op de remweg (toestand wegdek, belading, weersomstandigheden).
- Rijsnelheid van andere verkeersdeelnemers (automobilisten, zwaar verkeer, bromfietzers, elektrische fietsers, gebruikers van fatbike of speedpedelec) inschatten vanuit verschillende rijrichtingen in concrete verkeerssituaties.
- De benodigde stopafstand in concrete verkeerssituaties.

I. 2 Operationeel x cognitieve vaardigheden:

Weten welke risico's je loopt als de technische beheersing onvoldoende is en weten wat je moet doen om deze risico's te voorkomen. De jonge beginnende bestuurder:

- weet wat de gevolgen zijn van het onvoldoende beheersen van het voertuig voor het tijdig herkennen van risico's. De jongere weet hoe deze risico's voorkomen kunnen worden.
- schakelt rijk hulpsystemen (zoals Adaptive Cruise Control en Intelligent Speed Assistant) tijdig uit als de verkeerssituatie dat vereist of bij omstandigheden waaronder correcte werking ervan niet meer gegarandeerd is (bijvoorbeeld bij hevige sneeuwval).

3 Kalibratievaardigheden

IV.3 Algemeen x kalibratievaardigheden:

Invloed van persoonlijke kenmerken, factoren en omstandigheden op keuze van situaties zodat die passen bij je eigen vaardigheid. De jonge beginnende bestuurder:

- let op de mate waarin diegene bekwaam en ervaren genoeg is om gezien de eigen lichamelijke en mentale fitheid, onder de omstandigheden van dat moment (weer, drukte, verkeerssituatie), verantwoord te rijden.
- kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken/factoren/omstandigheden ervoor kunnen zorgen dat hij/zij met situaties te maken krijgt die diegene (nog) niet aankan.
- heeft inzicht in eigen risicovolle kenmerken/factoren/omstandigheden.
- herkent en onderkent diens gevoeligheid voor impuls-gedrag (bijvoorbeeld door emoties als boosheid en agressie, behoefte aan spanning/sensatie, lak aan regels en autoriteiten).
- herkent en onderkent diens gevoeligheid voor groepsdruk (bijvoorbeeld wanneer ga ik op in de groep en wanneer toon/neem ik eigen verantwoordelijkheid).
- weet hoe te voorkomen dat deze kenmerken/factoren/omstandigheden ervoor kunnen zorgen in situaties te komen die diegene (nog) niet aankan.

III.3 Strategisch x kalibratievaardigheden:

Gevolgen voor het aangaan van situaties die wel of niet passen bij je eigen vaardigheid van keuzes die je maakt voordat je het verkeer ingaat. De jonge beginnende bestuurder:

- heeft inzicht in factoren en omstandigheden die de complexiteit van de verkeersaak bepalen (zoals hoge verkeersintensiteit, hoge tijddruk en weersomstandigheden).
- kiest te verwachten verkeersopgaven aan de hand van eigen kunnen en laat dat meewegen bij het kiezen en plannen van routes.
- kiest een route met verkeerssituaties die diegene qua moeilijkheid aankan, gezien de opgebouwde rijervaring.

II.3 Tactisch x kalibratievaardigheden:

Weten welke situaties in het verkeer je wel en niet aankunt en je gedrag zo kiezen dat situaties voor jou beheersbaar zijn en veilig opgelost kunnen worden.

De jonge beginnende bestuurder:

- monitort of diegene verkeersopgaven aankan.
- houdt kritisch bij of diegene situaties heeft gekozen waarvoor die voldoende bekwaam is. De jonge beginnende bestuurder merkt verkeerde inschattingen op en past daaropvolgend het rijgedrag aan.
- weet wat te doen om risico's te voorkomen en is bereid dit te doen (tijdig snelheid terugnemen, tijdig stoppen c.q. het zekere voor het onzekere nemen).

I.3 Operationeel x kalibratievaardigheden:

Weten hoe goed je het vervoermiddel technisch beheerst en situaties zo kiezen dat je ze, technisch gezien, aankunt.

De jonge beginnende bestuurder:

- weet of diegene over voldoende technische beheersing van het vervoertuig beschikt om verkeerssituaties veilig op te lossen. De jonge beginnende bestuurder is zich daarbij bewust van eigen sterke en zwakke punten.
- beseft wat de gevolgen kunnen zijn van het overschatten van eigen technische vaardigheid voor zichzelf en andere verkeersdeelnemers. De jonge beginnende bestuurder blijft daarom de eigen technische vaardigheden kritisch monitoren en corrigeert tijdig eigen fouten.
- monitort de werking van rijhulpsystemen en schakelt systemen uit als diegene de werking onvoldoende onder controle heeft.

4 Sociaal-affectieve vaardigheden

IV.4 Algemeen x sociaal-affectieve vaardigheden:

Invloed van persoonlijke kenmerken, factoren en omstandigheden op de inleving in situaties, gevoelens en belangen van andere weggebruikers. De jonge beginnende bestuurder:

- kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken/factoren/omstandigheden ervoor kunnen zorgen dat diegene onvoldoende rekening houdt met de belangen van andere verkeersdeelnemers. De jonge beginnende bestuurder heeft inzicht in de eigen risicovolle kenmerken/factoren/omstandigheden.
- weet hoe diegene kan voorkomen dat deze kenmerken/factoren/omstandigheden ervoor kunnen zorgen dat de belangen van andere verkeersdeelnemers in gevaar worden gebracht.
- kan zich verplaatsen in het perspectief van de ander en is bereid daarmee rekening te houden in het verkeersgedrag.
- let op de mate waarin de eigen lichamelijke en mentale fitheid risico's kan inhouden voor de belangen en behoeften van medeweggebruikers (zoals gebruik van middelen, afleiding en verstoring van invloeden van buiten).
- biedt weerstand tegen de keuze te gaan autorijden in situaties waarbij de eigen lichamelijke of mentale fitheid een risico in het verkeer kan veroorzaken (zoals gebruik van alcohol of andere psychoactieve middelen).
- voorkomt verstoring van de rijtaak door direct afleidende bezigheden (smartphonegebruik, zelfzorgbezigheden, andere inzittenden), of verwikkeld zijn in bezigheden die verband houden met werk- of privéomstandigheden.
- voorkomt verstoring van de rijtaak door weerstand te bieden aan druk van buiten (door vrienden, familie, leeftijdsgenoten of werk) en een planning van dagelijkse werkzaamheden die ruimte laat om veilig aan het verkeer deel te nemen.

III.4 Strategisch x sociaal-affectieve vaardigheden:

Gevolgen voor andere weggebruikers van keuzes die je maakt voordat je het verkeer ingaat. De jonge beginnende bestuurder:

- kiest bewust voor een route die recht doet aan belangen, behoeften, en kwetsbaarheid van de soorten verkeersdeelnemers die daar voorkomen, passend bij de functie van wegtypen en gebieden op die route.
- houdt bij kiezen en plannen van een route rekening met onvoorspelbaar gedrag van andere verkeersdeelnemers (zowel zwakkere, bijvoorbeeld ouderen en kinderen) als sterkere (bijvoorbeeld vrachtautochauffeurs). De jonge beginnende bestuurder houdt rekening met
- hun belangen, behoeften, gewoontes en eventuele tekortkomingen.
- maakt keuzes op grond van afwegingen van te verwachten positieve en negatieve effecten voor zichzelf en voor anderen in het verkeer.

II.4 Tactisch x sociaal-affectieve vaardigheden:

Weten wat de gevolgen voor andere weggebruikers kunnen zijn als je situaties in het verkeer niet volgens afspraken oplost en onveilige keuzes maakt. De jonge beginnende bestuurder:

- communiceert bij het uitvoeren van rijtaken duidelijk diens bedoelingen, toont voorspelbaar rijgedrag, houdt rekening met belangen van andere weggebruikers en compenseert fouten van anderen.
- beseft wat de gevolgen zijn voor andere verkeersdeelnemers als diegene situaties in het verkeer niet volgens de regels oplost en onveilige keuzes maakt.
- beseft dat sommige verkeersdeelnemers (bijvoorbeeld ouderen, jonge kinderen) moeite hebben met het oplossen van verkeerssituaties.
- kan zich inleven in directe belangen van anderen bij concrete verkeerssituaties en is bereid om rekening te houden met belangen van anderen in het verkeersgedrag.
- laat zien dat diegene emoties in het verkeer in de hand kan houden en indien nodig tijdig kan bijsturen.

I.4 Operationeel x sociaal-affectieve vaardigheden:

Weten wat de gevolgen kunnen zijn voor andere weggebruikers als de technische beheersing onvoldoende is. De jonge beginnende bestuurder:

- beseft wat de gevolgen zijn voor andere verkeersdeelnemers als diegene het vervoertuig onvoldoende beheerst.
- neemt maatregelen, zodra het voertuig waarschuwingen afgeeft over vermoeidheid (rustpauze nemen, tussentijdse overnachtingsplek zoeken).

Eindnoten

- 1 Naast 'vaardigheden' wordt in de onderzoeksliteratuur ook vaak gebruik gemaakt van de termen 'competenties' en 'bekwaamheden'. Ze verschillen subtiel in betekenis, maar worden regelmatig door elkaar gebruikt. In het leerdoelen-document kiezen we consequent voor 'vaardigheden'.
- 2 Siegrist, S. (1999; Ed.). *Driver Training, Testing and Licensing. Towards theory-based management of young drivers' injury risk in road traffic. Results of the EU-project GADGET, Work Package 3*. Bern, B.
- 3 Met deze werkwijze sluiten we in hoofdlijnen aan bij het zogenaamde 'spinnenwebmodel' van de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO). SLO is een landelijk kenniscentrum voor het onderwijs en houdt zich bezig met het opstellen van landelijke onderwijsdoelen voor basis en voortgezet onderwijs. Het spinnenwebmodel beschrijft 10 belangrijke activiteiten die nodig zijn bij het (plannen van) leren door leerlingen. Zie: <https://www.slo.nl/thema/meer/curriculumontwikkeling/instrumenten/spinnenweb/inleiding/>.
- 4 Zie: Roelofs, E.C., Vissers, J.A.M.M. & Tsapi, A. (2023) *Kerndoelen voor het Nationaal leerplan rijopleiding B*. Amersfoort, RHDHV/Dieren, DABB; en: Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (2024) *Vertaalslag Nationaal leerplan rijopleiding B*. Den Haag, Ministerie van IenW.
- 5 Met ongevalsrisico wordt de kans op een ongeval per afgelegde afstand bedoeld.

Colofon

Leerdoelen voor jonge beginnende bestuurders –
Permanente Verkeerseducatie 2.0

uitgave

CROW, Ede

tekst

Haskoning

eindredactie

CROW

foto omslag

Shutterstock

vormgeving

Inpladi bv, Cuijk

contact

CROW klantenservice: klantenservice@crow.nl of
(0318) 69 53 15

bestellen

Deze uitgave is gratis te downloaden via
<https://toolkitverkeerseducatie.nl/over-verkeerseducatie>

Deze uitgave is (mede) mogelijk gemaakt door een bijdrage uit het KpVV-programma. Dit programma ontwikkelt, verspreidt en borgt collectieve kennis op het gebied van mobiliteit en wordt gefinancierd door de vervoerregio's en de provincies.

provincie Drenthe

provinsje fryslân
provincie fryslân

provincie
Gelderland

provincie limburg

Provincie Noord-Brabant

NH Provincie
Noord-Holland

PROVINCIE UTRECHT

Provincie
Zeeland

